

КИРИЧЕНКО В. В.,
аспірант кафедри цивільного права
та процесу факультету № 6
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 347.45/.47
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.13>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕЛЕМЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Розвиток інформаційних технологій безумовно впливає на всі сфери життя, суспільства, економіку та медицину. На сьогодні впровадження телемедицини є вкрай актуальним. Даний вид сучасної медицини став дуже корисним під час пандемії COVID-19, а також, завдяки телемедицині виявилась можливість своєчасно надавати медичну допомогу під час війни в Україні. З'явилась можливість проводити консультації провідних фахівців незалежно від їх місця знаходження, також контролювати процес лікування пацієнта на відстані, здійснювати керування проведенням хірургічних операцій, а також надавати психологічну допомогу і т.д.

Телемедицина – це сучасний напрям розвитку інформатизаційної медицини, який передбачає використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій для дистанційної діагностики та лікування захворювань, надання допомоги в надзвичайних та екстрених ситуаціях, підвищення кваліфікації медичних працівників.

Для більш швидкого та активного впровадження інновацій та для забезпечення умов стимулювання припливу інновацій в європейські країни Європейська комісія разом із ЄРБ ВООЗ ініціювали проект створення мережі інформаційного забезпечення сфери охорони здоров'я (СОЗ) для країн Східної Європи. У рамках спільних зусиль країни Центральної та Східної Європи вирішують питання можливості створення і використання мережі віддаленого, тобто дистанційного зв'язку (телекомунікації), яка б пов'язувала національні бази даних охорони здоров'я та забезпечувала їх доступність для міжнародних і локальних користувачів.

Відповідно до Наказу МОЗ України № 681 від 19.10.2015 р. «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я, основними завданнями телемедицини є – забезпечення надання медичної допомоги пацієнту, на відстані, збереження медичної таємниці та конфіденційності, цілісності медичної інформації про стан здоров'я пацієнта, створення єдиного медичного простору, сприяння підвищенню якості допомоги та оптимізації процесів організації та управління охороною здоров'я, формування системних підходів до впровадження та розвитку телемедицини в системі охорони здоров'я».

Ключові слова: цивільне право, впровадження телемедицини, договори про надання послуг.

Kyrychenko V. V. Legal regulation of the introduction of telemedicine services in Ukraine

The development of information technologies definitely affects all spheres of life, society, economy and medicine. Today, the implementation of telemedicine is extremely relevant. This type of modern medicine is very useful during the COVID-19 pandemic, and also, thanks to telemedicine, it was possible to provide timely medical assistance during the war in Ukraine. It became possible to conduct consultations of leading specialists regardless of their location, as well as to monitor the patient's treatment process, in particular, to manage the conduct of surgical operations, as well as to provide psychological assistance, etc.

Telemedicine is a modern direction of the development of informatization of medicine, which involves the use of modern information and telecommunication technologies for remote diagnosis and treatment of diseases, providing assistance in emergency and emergency situations, improving the qualifications of medical workers.

For a faster and more active introduction of innovations and to ensure the conditions for stimulating the flow of innovations to European countries, the European Commission, together with the European Union and WHO, initiated a project to create a network of information support in the field of health care (HIS) for the countries of Eastern Europe. As part of joint efforts, the countries of Central and Eastern Europe are solving the issue of the possibility of creating and using a network of remote, that is, remote communication (telecommunications), which would connect national databases of health care and ensure their availability for international and local users.

In accordance with the Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 681 dated 19.10.2015 on the approval of normative documents regarding the use of telemedicine in the field of health care, the main tasks of telemedicine are to ensure the provision of medical care to the patient at a distance, the preservation of medical secrecy and confidentiality, the integrity of medical information about the patient's health, creating a single medical space, promoting the improvement of the quality of care and optimizing the processes of organization and management of health care, forming systemic approaches to the implementation and development of telemedicine in the health care system.

Key words: *civil law, implementation of telemedicine, service contracts.*

Вступ. Зараз у всьому світі дуже активно розвивається процес швидкої інтеграції технічних досягнень у різні сфери суспільного життя. Медицина, не стоїть осторонь, застосування технічних досягнень та впровадження телемедичних послуг в медицині набуває важливого значення з огляду на високі темпи розвитку телекомунікаційної складової науково-технічного прогресу.

Тема впровадження телемедичних послуг зумовлена тим, що у зв'язку з розвитком телемедичних технологій та впровадженням їх у практичну діяльність закладів охорони здоров'я, виникла необхідність дослідження нормативної бази, а також визначення основних проблем, які перешкоджають розвитку телемедицини в Україні.

Вважаючи на велике прагнення України стати рівноправною складовою єдиного Європейського простору, для України є нагальним питання формування єдиного інформаційного простору, яке необхідно вирішити за допомогою інтенсивного використання інформаційних технологій. Підтвердженням необхідності впровадження інформаційних систем управління СОЗ є світовий досвід використання різноманітних медичних інформаційних систем (МІС), які показали свою високу ефективність у процесі виконання завдань, що постають як перед практичною системою охорони здоров'я, так і в наукових дослідженнях у цій сфері.

Телемедицина є перспективним засобом надання медичної допомоги населенню, який, однак, перебуває в Україні на початкових етапах впровадження. З огляду на активне використання інформаційних технологій у різних сферах життя, безсумнівно є все ширше їх застосування у сфері медицини. Позитивна роль телемедицини може полягати також у наданні медичної допомоги постраждалим від війни в Україні.

Незважаючи на актуальність впровадження телемедицини для суспільства, правове регулювання телемедицини є недостатнім, а також не стимулює розвиток даної сфери.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз проблем щодо впровадження телемедицини в нашій країні є проблеми. перше є неможливість синхронізуватися зі змінами у законодавстві та відповідності їх сучасним тенденціям. На даний час існує проблема врегулювання впровадження телемедицини в різних країнах світу. Так в Україні при впровадженні телемедицини необхідно слідувати наказу МОЗ України № 681 та ДСТУ України щодо захисту інформації. Впровадження телемедицини безумовно стикається із застосуванням апаратного та програмного для її забезпечення, це частіше дуже коштовні і тому не є вигідними для застосування у державних лікувальних закладів. Проблемою є підготовка відповідних кадрів для їх застосування. Також впровадження телемедицини потребує спеціального технічного та інформаційно-програмного забезпечення, зокрема, засобів телеметрії, особливо програмного забезпечення відео зв'язку та аудіо зв'язку, технічних приладів, що зберігають і передають дані та зображення у вигляді електронних повідомлень, а також спеціалізоване програмне забезпечення.

Результати дослідження. Початком розвитку телемедицини в Україні можна назвати 30-ті роки ХХ століття. Ці часи вважають початком української телемедицини система для дистанційної електрокардіографії (далі – ЕКГ), у 1935 році видатними вченими під керівництвом Мар'яна Франке та Вітольда Ліпінського була вперше впроваджена перша в світі теле-ЕКГ-система, що використовувалася в сфері реанімаційної терапії [1].

У 1994 році міжнародні фахівці сумісно з українськими науковцями-лікарями були визначені напрями розвитку впровадження телемедицини в Україні з питань впровадження телемедицини в Україні. У 2000 році був створений перший в Україні телемедичний центр, який було розташовано у Донецькому НДІ [2], [1].

У 2007 році був підписаний Меморандум між Представництвом ООН в Україні, Міністерством охорони здоров'я України, затверджений наказом МОЗ України № 839 від 16.11.2009 [4], було підготовлено та підписанню о Наказ Міністерства охорони здоров'я № 261 від 26.03.2010 «Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я» [4].

Відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я України № 269 від 25.05.2007, був створений Державний клінічний науково-практичний центр телемедицини МОЗ України [5].

На сьогодні він є єдиним спеціалізованим закладом медицини, який було створено для впровадження та розвитку телемедицини в Україні. Цей заклад забезпечує надання комплексної та висококваліфікованої медичної допомоги населенню із застосуванням телемедичних технологій.

У 2017 році стали активно обговорювати питання телемедичної мережі, було ухвалено Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості», який передбачав запровадження телемедицини на території всієї держави [6].

Законодавство України про телемедицину становлять Конституція України, Основи законодавства України про охорону здоров'я, Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [7], Закон України «Про захист персональних даних», Наказ МОЗ України № 681 «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини в сфері охорони здоров'я» від 19.10.2015, Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 681 «Про кабінет телемедицини закладу охорони здоров'я» від 19.10.2015 та інші нормативно-правові акти.

За законодавством України, поняття «телемедицина» визначають як систему різних форми телевзаємодії: домашнє телеконсультування, телемедичне консультування і телеметрію. Головним елементом телемедицини є телемедичне консультування, його використовують з метою надання вчасної медичної допомоги пацієнту, також розшифровку зафіксованих цифрових носіїв, інших зображень, які відображають стан пацієнта. Об'єктом ТММ є медична інформація та захищений електронний документообіг між суб'єктами цієї мережі.

Суб'єктами телемедичного консультування є пацієнт, лікуючий доктор, лікарі-консультанти, персонал кабінету телемедицини [8]. Тобто всі суб'єкти, які забезпечують дану телекомунікацію. Нещодано, була створена телемедична мережа України, що сприяла розвитку єдиного медичного інформаційного простору, це значно зменшило перешкоди у процесі надання своєчасної медичної допомоги населенню, що підвищує якість прийняття управлінських рішень та їх оперативності. Нормативно-правовими актами врегульовано відповідні процеси телемедичних консультацій, домашніх телеконсультацій, але питання правового регулювання впровадження телемедичних послуг є незавершеним. Невирішені проблеми породжують правові колізії.

Актуальність телемедицини є безумовним, але фактором у цьому напрямку є США. Пацієнти у США бажать мати доступ до найкращих фахівців незалежно від того, де вони знаходяться. Вони вже мають технологію для отримання цих консультацій. Однак ліцензування залишається вимогою і для багатьох адміністративним тягарем (хоч і непереборним). Наразі активно робляться спроби спростити ліцензування медичних послуг. Найбільш помітною з них є Угода про ліцензування між штатами Федерації державних медичних рад. Це пропонує єдину і швидко можливість для лікаря отримати кілька ліцензій у штатах, що беруть участь.

Що стосується країн ЄС, Європейська комісія розглядає «телемедицину – як надання послуг охорони здоров'я шляхом використання ІКТ, у ситуаціях, коли медичний працівник і пацієнт (або два медичні працівники) не знаходяться в одному місці. Це передбачає безпечну передачу медичних даних та інформації, через текст, звук, зображення або інші форми, необхідні для профілактики, діагностики, лікування [9]. З іншого боку, сьогодні, розвиток телемедицини серед членів Держави Європейського Союзу залишають бажати кращого. Хоча концепція телемедицини присутня у політиці та стратегіях ЄС понад 15 років, загальна частка ринку ЄС ці послуги все ще залишаються маргінальними. Згідно з опитуванням на замовлення Європейського Союзу [10].

Телемедична послуга є об'єктом цивільних прав, яка характеризується рисами, притаманними саме цивільним послугам, разом з тим їй притаманні і специфічні риси.

«Послуга» є однією з найспірніших категорій цивільного права, її існування пов'язане з багатьма проблемами, у вирішенні яких вчені досі не можуть дійти єдиної думки. Вивчення даної категорії, наприклад, в якості об'єкта цивільних прав може здійснюватися у різних напрямках: встановлення їх системи, зміст правового регулювання надання окремих видів послуг, з'ясуванню природи окремих договорів щодо надання послуг тощо.

Відсутність в законодавстві України поняття послуги як категорії цивільного права дає змогу вченим цивілістам запропонувати власне визначення та характеристики вказаного вище об'єкта. Неоднакове трактування поняття послуги та її місця серед об'єктів цивільних прав ускладнює відмежування вказаного об'єкту від інших об'єктів, зокрема результатів робіт. Окрім цього, у цивілістичній науці існують різні підходи до розуміння результату послуги, що є важливим для формування уявлення про якість наданої послуги, а в разі порушень з боку надавача послуги, дає можливість обирати відповідний спосіб захисту свого порушеного права. Враховуючи важливе значення поняття послуги як і в законодавстві, так і в цивілістичній науці [11, 13].

Існує необхідність законодавчого закріплення поняття послуги як об'єкта цивільних прав. Серед об'єктів цивільних прав, правова доктрина та законодавство в частині 1 статті 177 Цивільного кодексу України [12].

Цивільним кодексом України від 16.01.2003 року не надано визначення поняття послуги, що також послугувало поштовхом для дискусії серед вчених. Вищевказаним кодексом, зокрема статтею 901 (договір про надання послуг) не наведено характеристики послуги, а міститься тільки дефініція договору про надання послуг. Виходячи зі змісту вказаної статті, сторона договору зобов'язується надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності.

Відповідно до тлумачних словників, послуга – це: 1) дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому; 2) діяльність підприємств, організацій та окремих осіб, виконувана для задоволення чийх-небудь потреб; обслуговування. Відповідно до ст. 901 Цивільного кодексу України послуга, а точніше предмет договору про надання послуг, визначається використовуючи категорії «дія» або «діяльність» (надати послугу означає «вчинити дію», «здійснити діяльність»). Для визначення поняття послуги як об'єкта цивільно-правового регулювання, необхідно відокремити певні особливості, які притаманні послугі.

Не менш важливим елементом телемедичні послуги є сам процес надання послуги та корисний результат, що може бути предметом захисту в разі невідповідності запропонованого, очікуваного та отриманого. У деяких випадках цей результат наявний (наприклад, проведення маніпуляцій), організація перевезення хворого), у інших – ні.

Телемедичні послуги можуть також полягати у діях, результати яких виявити не завжди. Крім цього, суспільна корисність дій може полягати у них самих, незалежно від їх результату.

Останньою на наш погляд важливою особливістю телемедичні послуги є її цінність, яку можна виразити в грошовому еквіваленті, на підставі чого замовник і здійснює оплату за надані йому послуги чи в результаті неотримання очікуваного вправі захищати себе. Послуга також може бути і безоплатною, але дана умова не нівелює саму цінність послуги, а є лише домовленістю сторін. Що стосується визначення телемедичні послуги як особливого «блага», слід звернутися до словника української мови, за яким благо – це добро, щастя, достатки, вигоди, дари природи і т. ін., все те, чого потребує людина в житті [13].

Визначення телемедичні послуги як «блага» поєднується саме із моментом задоволення потреби особи якій безпосередньо послуга надається та з корисним ефектом який не у всіх випадках є видимим для інших осіб. Враховуючи спорідненість вищевказаних понять, на наш погляд найбільш повнішим результатом послуги є задоволення потреби особи з приводу якої послуга і надавалася. Можна припустити, що потреба особи, а в нашому випадку пацієнту спрямована на отримання відповідного блага, проте включати це поняття у визначення послуги є надлишковим.

Аналіз масиву договорів, що укладаються у сфері телемедичних послуг, показує, що існуючі в законодавстві конструкції зобов'язань не відповідають викликам часу. Практично не вивчено специфіку телемедичної послуги як особливого об'єкта цивільно-правових відносин. Не приділено також належної уваги правовому регулюванню договірних відносин, які опосередковують можливість здійснення електронних платежів з допомогою коштів, внесених за телемедичну послугу.

Висновки. З вищенаведеного можна резюмувати, що законодавство та сучасний стан регулює надання телемедичної послуги з метою наближення допомоги кожному громадянину має цілу низку суттєвих недоліків. Існуюча юридична база залишає досить серйозні прогалини щодо особливостей консультування через інформаційно-комунікаційні інструменти, проблеми щодо перевірки цих консультацій та можливості зловживання цим ресурсом від пацієнтів, можливі помилки за рахунок неповної клінічної картини (як можна отримати при очному огляді).

Не приділено також належної уваги питанням правового регулювання договірних відносин, які опосередковують можливість здійснення електронних платежів з допомогою коштів, внесених за телемедичну послугу.

Шляхом подолання цих недоліків, це усунення законодавчих прогалин, виписування деталізованих вимог, створення стратегії та дорожньої карти щодо впровадження телемедицини можна досягти значного вдосконалення сучасного законодавства. Для врахування всіх питань пов'язаних з консультуванням через засоби дистанційного проведено консультування необхідно розширити визначення терміну «телемедицина» та викласти його в такому вигляді: Телемедицина – комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної послуги або реабілітаційної допомоги пацієнту з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для обміну медичною інформацією між медичними працівниками або медичним працівником та пацієнтом через захищені цифрові канали. Однак і таке визначення буде включати тільки питання надання послуги.

Список використаних джерел:

1. Владзимирський А.В. Телемедицина в системі організації та менеджменту охорони здоров'я : навчальний посібник. Донецьк : Ноулідж. 2012. 467 с.
2. Дубчак Л.О. Телемедицина: сучасний стан та перспективи розвитку. Системи обробки інформації. 2017. Вип. 1. С. 144–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2017_1_28.
3. «Про затвердження плану заходів щодо реалізації положень Меморандуму про взаєморозуміння між Представництвом ООН в Україні, Міністерством охорони здоров'я України та компанією МТС» : Наказ Міністерства охорони здоров'я України. 2009. № 839. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.03.2020)
4. «Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я» : Наказ Міністерства охорони здоров'я України. 2010. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.03.2020).
5. «Про утворення Державного клінічного науково-практичного центру телемедицини МОЗ України» : Наказ Міністерства охорони здоров'я України. 2007. № 269. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.03.2020)
6. Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 5. Ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2206-19> (дата звернення: 22.03.2020).
7. Дубчак Л.О. Телемедицина: сучасний стан та перспективи розвитку. Системи обробки інформації. 2017. Вип. 1. С. 144–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2017_1_28/
8. «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України, 2015. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.03.2020).
9. Communication of 4 November 2008 from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on telemedicine for the benefit of patients, healthcare systems and society. COM (2008) 0689 final.
10. This survey was carried out by TNS Political & Social network in the 28 Member States of the European Union between 18th and 27th of March 2017. Some 27,901 EU citizens from different social and demographic categories were interviewed face-to-face at home and in their native language on behalf of the Directorate General for Communications Networks, Content and Technology.
11. Горблянський В.Я. Послуга як категорія цивільного права <file:///C:/Users/User/Downloads/957-Article%20Text-1915-1-10-20191025.pdf>
12. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003р./ Закон України / *Верховна Рада України*.: URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
13. Словник української мови: у 11 т. Т. 1 / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда.К.: Наукова думка, 1970–1980. / – URL <https://www.google.com/search?q=http%3A%2F%2Fsum.in.ua&oq=http%3A%2F%2Fsum.in.ua&aqs=chrome.69i58j69i57.3648j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

